

в) визначити кваліфікацію цих злочинів як тяжких, що надасть можливість документувати підготовку до їхнього вчинення за допомогою здійснення оперативно-розшукових заходів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. План роботи Державної фіскальної служби України на 2015 р., затверджений 30.01.2015 р / п.5.7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/237691.html>.
3. Звіт про виконання Плану роботи ДФС України на 2015 р., затверджений 19.01.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : / <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/237691.html>.
4. Звіт про виконання Плану роботи ДФС України на 2016 р., затверджений 20.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/237691.html>.
5. Звіт про виконання Плану роботи ДФС України на перше півріччя 2016 р., затверджений 17.08.2016 р. / п.5.3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/237691.html>.
6. Шишка Р.Б., Сергієнко В.В. Митне право України : [навч. посібник]. – Харків: Еспада, 2002. – 296 с.

ЧЕРКАШИН С. В.,

магістрант

(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

ГОЛІНА В. В.,

доктор юридичних наук, професор

(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.97

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕНТРАЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена розгляду тенденції до об'єднання корисливих злочинців із представниками організованої злочинності. На прикладі злочинів у комп'ютерній сфері було детально описано можливий механізм такого процесу.

Ключові слова: організована злочинність, комп'ютерна злочинність.

В статье рассмотрены тенденции объединения корыстных преступников с представителями организованной преступности. В качестве примера для описания механизма такого процесса была взята компьютерная преступность.

Ключевые слова: организованная преступность, компьютерная преступность.

The article deals with the trend towards combining different kinds of selfish criminals with organized crime. For example, in the computer crimes was detailed a possible mechanism of this process.

Key words: organized crime, computer crime.

Вступ. Здатність до організації та самоорганізації притаманна не тільки соціально позитивним інститутам суспільства, а й злочинності. Погляди на природу, форми та причини розвитку й функціонування організованої злочинності суттєво різняться залежно від держави та наукових підходів. Не випадково, що в документі секретаріату ООН, підготовленому під час проведення VIII Конгресу ООН по запобіганню злочинності і поведженню з правопорушниками (Гавана, Куба, 27 серпня

1990 р.), відзначалося, що одними визначеннями організованої злочинності неможливо охопити численні види організованої злочинності, зумовлені багатьма факторами, зокрема етнічними, економічними та територіальними. З огляду на особливу природу такого явища, на нашу думку, було недостатньо висвітлено питання об'єднання організованої злочинності з іншими її різновидами. Тобто організована злочинність стає основою для ефективного функціонування більшості корисливих злочинів. Тим самим відбувається концентрація організованості злочинних дій на певній місцевості.

Питання організованої злочинності досліджувалося в роботах багатьох вчених. Незважаючи на це, загальносистемного погляду, який би описав процес злиття організованої злочинності з іншими видами злочинних дій, представлено не було.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану взаємозв'язків та розвитку організованої злочинності.

Результати дослідження. Організована злочинність за своєю природою є багаторівневою. У поглядах на організовану злочинність не існує єдиної думки як серед вітчизняних, так і серед зарубіжних вчених. У 20-30-х рр. ХХ ст. термін «організована злочинність» вживався як синонім поняття «рекет», «вимагання». Він майже не використовувався щодо окремої асоціації злочинців. Після Другої світової війни під організованою злочинністю розуміли етнічні, добре структуровані злочинні організації, що створювали небезпеку для публічного порядку та політичного устрою. На зміну цим концепціям у 1950-60-х рр., під впливом діяльності «сімей» Нью-Йорку було сформовано розуміння організованої злочинності, прив'язаного до мафіозної організації. У 1980-х рр. стало зрозуміло, що сутність американської організованої злочинності розглядали обмежено, зосереджуючись тільки на італійській мафії. Нова концепція була спрямована на розширення погляду на організовану злочинність. До складників цього явища почали включати інші злочинні організації, які, на вимогу певних прошарків суспільства, постійно були залучені до постачання нелегальних товарів.

Важливим є не стільки формальне визначення організованої злочинності, скільки розуміння її суті. Для правильного опису процесу концентрації організованості злочинних дій необхідно зіставити зміст, передбачений Кримінальним кодексом України (далі – КК), та реальні приклади. Чинне законодавство України розкриває зміст організованої злочинності через інститут співучасті в злочині. Норми розділу VI Загальної частини КК є основою правової бази боротьби з організованою злочинністю. У ст. 28 КК України передбачено форми співучасті, зокрема, дано визначення організованій групі та злочинній організації. Організована група – форма співучасті, коли в підготовці злочину або його вчиненні брали участь кілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого злочинів, об'єднаних єдиним планом із розподілом ролей учасників групи, спрямованих на досягнення наміченого плану, відомого всім учасникам. Організованій групі притаманні такі ознаки:

- 1) організовану групу утворюють три або більше осіб, які є суб'єктами злочину;
- 2) учасники такої групи зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення одного чи більше злочинів. Стійкість групи – поняття оціночне і має встановлюватися щоразу з урахуванням конкретних обставин справи;
- 3) організована група завжди об'єднується єдиним планом;
- 4) такий план має бути відомим усім учасникам групи;
- 5) в організованій групі існує розподіл функцій між учасниками;
- 6) організована група вважається утвореною з моменту досягнення її учасниками домовленості про вчинення першого злочину та наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності.

У свою чергу, злочинна організація є стійким ієрархічним об'єднанням кількох осіб (п'ятьох чи більше), члени якого або структурні частини за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так й інших злочинних груп.

Однак не можна оминати увагою той факт, що існує особлива організація злочинців, яка за своєю суспільною небезпечністю є значно вищою, порівняно з простою злочинною організацією, або бандою. Існують організовані злочинні групи, утворені за етнічними, культурними та історичними зв'язками. Деякі з них відомі під своїми національними назвами («в'єтнамське земляцтво», «китайська дружба», «африканська єдність»). Злочинні групи можуть мати рівень масштабу своєї діяльності від регіонального до транснаціонального. Найбільш відомими транснаціональними злочинними організаціями є: японська «якудза», італійська мафія, китайські «тріади», колумбійські картелі тощо.

На підставі викладеного, варто сказати, що сучасна організована злочинність має розвинену та багаторівневу структуру, яка своїми масштабами може охоплювати державу на системному рівні. Зазначена гіпотеза не може бути прямо доведена статистичними або іншими спостереженнями, проте, використовуючи загальнонаукові методи та метод вирахування економічної доцільності, можна отримати такий результат.

Водночас варто звернути увагу на причини та механізм концентрації організованої злочинності. Так, комп'ютерна злочинність, за різними оцінками, завдає значну економічну шкоду як окремим державам, так і світу загалом. Комп'ютерні злочини вчиняються здебільшого з корисливих мотивів, тому перед злочинцем стоїть два завдання: по-перше, успішно заволодіти чужим майном та, по-друге, перевести безготівковий капітал у «реальний світ». Щодо першого етапу діяння, то хакер-одинак не потребує будь-якої сторонньої допомоги. Щодо легалізації грошей, то варто розглянути шляхи реалізації цієї мети. Перший – хакер може здійснити певну сукупність фінансових операцій для легалізації самостійно, використовуючи власні можливості. Другий – вступити у змову з представником організованої злочинності, який, використовуючи широкі можливості (наприклад, корупційні зв'язки, власні банки, фіктивні фірми тощо), здійснить легалізацію за відповідний відсоток. Водночас хакер впевнений, що його злочинна діяльність буде стабільно функціонувати. Однозначно можна сказати, що другий шлях є найбільш доцільним та безпечним, оскільки в цьому разі економічний інтерес матимуть як представники організованої злочинності, так і виконавець заволодіння коштами в інформаційному просторі. Відмивання грошей є складовою частиною будь-якої злочинної діяльності, важливою ланкою кримінального економічного циклу.

Легалізація злочинних прибутків являє собою складний процес, який включає безліч різноманітних операцій, що вчиняються відповідними методами, що постійно удосконалюються. До найважливіших цілей діяльності з відмивання злочинних прибутків можна відносити:

- 1) приховування слідів походження прибутків, отриманих із нелегальних джерел;
- 2) створення видимості законності отримання прибутків;
- 3) приховування осіб, що організовують незаконні прибутки й ініціюють сам процес відмивання;
- 4) ухилення від сплати податків;
- 5) забезпечення зручного та оперативного доступу до грошових коштів, отриманих із нелегальних джерел;
- 6) створення умов для безпечного і комфортного споживання;
- 7) створення умов для безпечного інвестування в легальний бізнес.

Організовані злочинні групи переважно використовують інтернет для шахрайства та крадіжок. Відомим є приклад махінацій у Банку Сицилії в жовтні 2000 р. Група з 20 осіб (деякі з них мали зв'язки з мафіозними кланами), працюючи з «інсайдером» (працівником банку, що має доступ до певної інформації), створила цифровий клон онлайн-компонента банку. Група планувала здійснити розкрадання близько 400 мільйонів доларів, асигнованих Європейським Союзом на регіональні проекти в Сицилії. Гроші передбачалося відмити через різні фінансові установи, зокрема Ватиканський банк і банки в Швейцарії і Португалії. Здійснити задумане завадило тільки те, що один із членів групи добровільно повідомив про все правоохоронним органам. Іншим прикладом є дії американських банд і російських кримінальних організацій на Уолл-Стріт. Наприкінці 1990-х рр. злочинні організації неодноразово здійснювали маніпуляції з цінними паперами за допомогою класичних комп'ютерних методів. У вересні 1999 р. два члени заснованої в США групи, відомої як „Phonemasters”, були засуджені до позбавлення волі за проникнення в мережі телекомунікаційних компаній MCI, Sprint, AT & T, and Equifax. Один із засуджених незаконно отримав інформацію про тисячі телефонних карт Sprint. Вони були продані в Канаду, потім через США перепродані до Швейцарії і опинились в Італії в руках організованих злочинних груп. Зв'язки між хакерами та організованими злочинними групами, ймовірно, будуть поглиблюватися і розширюватися.

Проаналізувавши цю ситуацію, можна сказати, що організатори злочинів вбачають величезні можливості отримання прибутків в інформатизації банківської сфери і торгівлі. Крім цього, організовані злочинні групи використовують інтернет для комунікацій (звичай зашифрованих), а також для інших цілей, коли їм це видається корисним або вигідним.

Якщо прийняти раніше висловлену тезу про існування взаємозв'язку між реалізацією корисливого мотиву хакера та організованою злочинністю, можна визначити логічну послідовність дій. Скажімо, злочинна організація, яка має у своєму розпорядженні певні механізми для легалізації коштів, поступово розширюється. У такий спосіб кількісні та якісні показники злочинності зазначеної групи неухильно збільшуються. Ця організація може самовідтворюватись у різних територіальних одиницях держави. Тобто ієрархія поступово зростає, поширюється вплив, залучаються інші особи, які будуть приносити дохід. Можна розглянути й інший шлях розвитку організації. Зокрема, вона створюватиме навколо себе нові структурні підрозділи. Наприклад, для забезпечення безпеки співучасників та грошових коштів створюються силові структури. Внаслідок цього створюються незаконні збройні формування або банди. З іншого боку, може мати місце створення незаконної або напівзаконної господарської діяльності (організація грального бізнесу, створення букмекерських контор, конвертаційних центрів, купівля активів господарських організацій тощо). Отже, первинна структура злочинної організації примножила масштаб своєї дії завдяки створенню та розвитку структурних підрозділів,

які приносять прибуток. Її внутрішня та зовнішня спільність видозмінюються, оскільки кількість учасників збільшується. Характер ієрархії та структури стають подібними до характеру державного управління.

Висновки. Можна говорити, що потенціал для легалізації доходів, отриманих у результаті винятково кіберзлочинів, обмежений через необхідність переведення віртуальних коштів у готівкову форму. Легалізація доходів хакером самостійно, ми вважаємо, є більш ризикованою порівняно зі співпрацею із представниками організованої злочинності. Завдяки групуванню злочинців для досягнення корисливого мотиву можливе створення організації, яка буде мати розгалужену систему, здатну до розширення та самовідтворення. За подібних умов необхідно говорити про неефективність існуючих засобів діагностики та запобігання злочинності, оскільки зазначені заходи протидії мають занадто вузький спектр дії. Тобто нейтралізація одного структурного підрозділу не може спричинити крах усієї організації. На збереження зовнішньої та внутрішньої цілісності впливає масштаб, який неодмінно буде досягнутий у разі правильного розподілу наявних ресурсів та кадрів.

Список використаних джерел:

1. Азаров М.Ю. Щодо визначення поняття «регіональна організована злочинність» / М.Ю. Азаров // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2009. – Вип. 43. – С. 530–536.
2. Антипов В.І. Компаративний аспект аналізу організованої злочинності / В.І. Антипов, І.О. Трубін // Теоретико-прикладні проблеми протидії організованій злочинності та злочинам терористичної спрямованості : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8–9 квітня 2005 р. – Л., 2005. – Ч. 2 – С. 207–210.
3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгвна. – 5-те вид., допов. – Х.: Право, 2013.
4. Поклад, В.І. Методологія та методика вивчення латентної злочинності : [навч. посіб.] / В.І. Поклад. – Луганськ : Луган. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 1048 с.
5. Судово-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. Савченка А.В. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 1272 с.
6. Шостко О.Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах : [монографія] / О.Ю. Шостко. – Х.: Право, 2009. – 400 с.
7. Landesco John. Organized crime in Chicago. Chicago the University of Chicago press 1929 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu>.
8. Organized Crime and Cybercrime: Synergies, Trends, and Responses By Phil Williams Professor of International Security Studies University of Pittsburgh Global Issues, August 2001 Volume 6, Number 2. – US Department of State. – USA (2001). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.crime-research.org/library/Cybercrime.html>.

